

Prof. WSAiB dr hab. Rafał Ożarowski
Wydział Prawa i Administracji
Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu
Im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni
r.ozarowski@kadra.wsaib.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej Natalii Potery pt. „Znaczenie „średniości” w globalnym systemie międzynarodowym. Państwa członkowskie MIKTA jako studium przypadku”, napisanej pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Przemysława Osiewicza

Zainteresowanie potęgą państw od wielu dekad budziło znaczącą inspirację wśród badaczy i ekspertów, którzy dążyli do zestawienia i skategoryzowania mocarstw, czy państw aspirujących do tej roli, aby określić w sposób wymierny ich pozycję w systemie międzynarodowym. Stosowanie różnorodnych modeli w zakresie formułowania potęgi przyczyniało się do zobrazowania wyraźnego zestawienia w odniesieniu które mocarstwo jest silniejsze. Analizy te były pomocne w oszacowaniu np. potencjalnych szans w przypadku konfrontacji. Z czasem nie tylko mocarstwa globalne zaczęły wzbudzać zainteresowania badawcze pod tym kątem. Coraz więcej uwagi poświęcano mocarstwom regionalnym (średniego rzędu) lub tzw. mocarstwom lokalnym. W rezultacie w przestrzeni akademickiej pojawiły się również opracowania dotyczące analizy potęgi i znaczenia państw o mniejszym potencjale niż mocarstwa globalne.

W nurt tych badań wpisuje się rozprawa doktorska Natalii Potery zatytułowana „Znaczenie „średniości” w globalnym systemie międzynarodowym. Państwa członkowskie MIKTA jako studium przypadku”. Na wstępie należy docenić wybór tematu pracy przez Doktorantkę. Podjęcie się badań nieformalnej grupy państw, które w zestawieniu charakteryzują się zbliżonymi potencjałami i zdolnościami oddziaływania wymaga wieloaspektowej wiedzy z zakresu funkcjonowania każdego z tych podmiotów w swoim regionalnym środowisku międzynarodowym. Dodatkowo wymagana jest tu umiejętność przeprowadzenia analizy porównawczej, która w procesie badawczym umożliwi uzyskanie wyników w zakresie badanej tematyki, czyli znaczenia „średniości” poddanych analizie podmiotów tworzących nieformalną grupę. Ponadto niezbędne jest przeprowadzenie krytycznej analizy dostępnych materiałów i źródeł, często opracowanych w różnorodnych językach.

Wszystkie te dylematy i trudności mają wpływ na konstruktywne przeprowadzenie analizy, z którymi to musiała poradzić sobie Doktorantka i sprostać wyzwaniu. Poniżej kieruję swoje uwagi i sugestie.

1. Ocena struktury pracy i jej związku z tematem rozprawy

Praca doktorska liczy 264 strony i składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Dodatkowo rozprawa zawiera wykaz ważniejszych skrótów oraz zwrotów, spis tabel, spis rycin, spis wykresów i bibliografię. Na początku trzeba podkreślić, że tytuł rozprawy jest właściwie powiązany z jej treścią i poszczególnymi rozdziałami. Układ rozdziałów i podrozdziałów jest poprawny, wszystkie rozdziały są ze sobą logicznie powiązane. Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczny i wprowadzający do analizowanych zagadnień w pracy. Trzy kolejne stanowią meritum rozprawy. Zostały one ułożone w analogiczny sposób, w ramach którego Autorka dokonała analizy określonych kategorii atrybutów w odniesieniu do wszystkich państw MIKTA. Układ rozprawy jest sporządzony symetrycznie, co nadaje pracy przejrzystości. Pierwszy rozdział zawiera cztery podrozdziały, zaś każdy z trzech kolejnych rozdziałów składa się z pięciu podrozdziałów. Ponadto, co jest warte podkreślenia, wszystkie rozdziały są objętościowo proporcjonalne i nie ma tu znaczących rozbieżności w zakresie ilości stron. Podkreśla to zachowaną symetryczność, która w wielu przypadkach rozpraw doktorskich nie jest należycie zachowana.

Załączniki mają odpowiedni związek ze strukturą i treścią rozprawy. Bibliografia została sporządzona prawidłowo z uwzględnieniem podziału na kategorie materiałów i źródeł oraz z zachowaniem układu alfabetycznego.

2. Kwestie metodologiczne

We wstępie Doktorantka przedstawiła uzasadnienie wyboru tematu i wyjaśniła kontekst analizowanego w rozprawie zagadnienia. Postawiła trzy pytania badawcze, które są ściśle skorelowane z tematyką pracy, aczkolwiek jedno z nich jest pytaniem symulacyjnym tzn. Autorka założyła, że przypuszczalnie postara się odpowiedzieć na postawione pytanie, które dotyczy nieokreślonej przyszłości (jakie jest prawdopodobieństwo uzyskania przez nie (państwa MIKTA) pozycji supermocarstwa lub mocarstwa ponadregionalnego w przyszłości?) Postawienie takiego pytania badawczego, które ma charakter prognostyczny jest w zasadzie niemożliwe do odpowiedzi i uważam, że lepszym rozwiązaniem byłoby sformułowanie pytania

badawczego, które odnosi się do zjawisk lub założeń możliwych do weryfikacji. W odniesieniu do pytań badawczych Doktorantka sformułowała również hipotezę badawczą, która w mojej ocenie jest niewłaściwie sformułowana. Hipoteza, podobnie jak jedno z postawionych pytań badawczych odnosi się do przyszłości (hipoteza zakłada, że w przyszłości głównymi determinantami świadczącymi o mocarstwowości będą czynniki jakościowe, takie jak na przykład rozwój rodzimej nauki, s.6) i to już z tego punktu widzenia jest nieprawidłowe, z racji tego, że hipoteza jest twierdzeniem, które powinno być zweryfikowane w pracy. Założenia prognostycznego nie da się w pełni poddać weryfikacji, tzn. można założyć z dużym prawdopodobieństwem, że one się zmaterializuje, jednak w sferze prognostycznej mogą pojawić się czynniki, które skutecznie uniemożliwiłyby realizację postawionej hipotezy i na obecnym etapie Autorka nie byłaby w stanie tego przewidzieć.

Wymienione przez Doktorantkę metody i techniki badawcze uważam za niejasne i powierzchownie przedstawione. Autorka wskazała na „mieszaną metodę badawczą łączącą podejścia ilościowe i jakościowe”. Metoda badawcza jest albo ilościowa lub jakościowa. To są odrębne metody badawcze i nie stanowią zwartej syntezy. Poza tym Autorka nie wyjaśnia we wstępie jaką ów syntezę metody ma na myśli. Następnie Doktorantka wskazała, że główną metodą badawczą w rozprawie jest analiza źródeł. W mojej ocenie, metoda ta miałaby fundamentalne znaczenie w pracy z nauk historycznych, jednak w dyscyplinie nauk o polityce i administracji zazwyczaj jest to jedna z metod podstawowych, jednak nie jest metodą osiową całej rozprawy. Z układu strukturalnego rozprawy i z jej treści wynika, że jedną z głównych metod zastosowanych w pracy jest metoda porównawcza, w ramach której w trzech rozdziałach merytorycznych Autorka prezentuje zestawienie tych samych kategorii tematycznych w odniesieniu do pięciu państw MIKTA. Szkoda, że Doktorantka nie wymienia tej metody we wstępie. W skrótovej formie znajduje się tu odniesienie do potęgometrii. Ponownie uważam, że nie jest to właściwie zaakcentowane. Doktorantka w zasadzie nie wymienia metody badawczej z zakresu potęgometrii, którą zastosowała. Nie wskazuje metody statystycznej, która wielokrotnie w pracy została wykorzystana. Ponadto, zgodnie z tytułem rozprawy, analiza zawarta w pracy stanowi studium przypadku w odniesieniu do państw MIKTA. Studium przypadku (*case study*) stanowi również klasyczną metodę badawczą. Tego też zabrakło wśród zastosowanych metod wymienionych we wstępie. Z kolei podzielam wykorzystanie metody scenariuszowej, którą Autorka wykorzystwała szczególnie w zakończeniu.

W rozprawie, jak Autorka zaznaczyła we wstępie, analizę oparła na wykorzystaniu wielu teorii stosunków międzynarodowych, jednak za najbardziej kluczowe i zasadne teorie została uznana teoria realistyczna bezpośrednio odnosząca się do potęgi (siły) państw i

maksymalizacji swoich interesów oraz teoria konstruktywistyczna odnosząca się do tzw. konstruktów społecznych. Podzielam uzasadnienie Doktorantki w zakresie wykorzystanych teorii.

Dodatkowo, co jest ważne Autorka odniosła się we wstępie do ram czasowych pracy doktorskiej. Na s.5 zostało wskazane, że czasowa przestrzeń analizy dotyczy okresu ostatniego ćwierćwiecza, a ściślej od przełomu XX i XXI wieku. Przyjęte określenie ram czasowych (choćby elastycznie w przypadku różnych państw) uznaję za zasadne i właściwe. Okres 25-30 lat stanowi czas, który pozwala na dogłębne przeprowadzenie analizy i wyciągnięcie właściwych wniosków.

Autorka nie dokonała we wstępie krytycznej analizy literatury. Nie odniosła się do dotychczasowego dorobku badań w zakresie analizowanej tematyki.

3. Merytoryczna ocena rozprawy

W aspekcie merytorycznej oceny rozprawy pragnę podkreślić, iż Autorka wykazała się głęboką znajomością szerokiego spektrum zagadnień dotyczących analizy „średniości” państw MIKTA, ich uwarunkowań na różnych płaszczyznach z uwzględnieniem całej gamy czynników. Doktorantka sprawnie porusza się w meandrach różnorodnych zagadnień w odniesieniu do analizowanego tematu. Właściwie posługuje się kategoriami naukowymi. Potrafi uszeregować fakty i ocenić specyfikę zjawisk oraz przejrzysto przedstawić wnioski. Poniżej przedstawiam krótką ocenę poszczególnych części rozprawy.

Pierwszy rozdział został poświęcony wyjaśnieniu i analizie aspektów teoretycznych oraz pojęciowych. Doktorantka dokonała trafnego wyjaśnienia i oceny międzynarodowego układu sił z uwzględnieniem kategorii centrum-peryferie. Wyjaśniono wieloaspektowe znaczenie terminu „potęga państwa” i jej różnorodne znaczenie i odniesienia. Bardzo interesujące jest powołanie się na teorię urodzeń Adlera, która jako przykład społecznych zachowań znalazła uzasadnienie w gradacji mocarstwowości państw. Dodatkowo Autorka trafnie wyjaśniła w tej części potencjalny rozwój tzw. „średnich mocarstw” oraz specyfikę „średniopotęgowości” i szeroko scharakteryzowała państwa MIKTA. W tym rozdziale brakuje pogłębionej analizy typologii mocarstw, która jest fundamentalnie rozpoznana w literaturze naukowej. Autorka odniosła się do pobieżnego podziału: wielkie potęgi – średnie mocarstwa – małe potęgi (s.30-31). Pragnę zaznaczyć, że zakres typologii mocarstw jest znacznie szerszy i w kontekście podejmowanej analizy Doktorantka powinna to scharakteryzować w jak najszerszym ujęciu.

Drugi rozdział odnosi się do charakterystyki atrybutów materialnych. Każde z państw MIKTA pod tym kątem zostało przez Doktorantkę poddane analizie. Została ona przeprowadzona z uwzględnieniem zbliżonych kryteriów, m.in. takich jak: potencjał ludnościowy, uwarunkowania gospodarcze, pozycja militarna i obronna państwa wraz z elementami geograficznymi. Analizę oceniam poprawnie, ale brakuje tu uzasadnienia doboru kryteriów.

Rozdział trzeci został poświęcony atrybutom behawioralnym, co jest powiązane z wykorzystaniem teorii konstruktywizmu i podobnie jak rozdział poprzedni ma taki sam układ w związku z zastosowaniem analizy porównawczej. Doktorantka zastosowała tu następujące kryteria doboru: działania i decyzje politycznych decydentów, analiza działań w zakresie dyplomacji kulturalnej i dyplomacji publicznej. Charakterystyka tych kryteriów w każdym przypadku jest poprawna i bardzo interesująca. W przypadku Meksyku, Autorka wskazała na wiele kluczowych aspektów politycznych, takich jak rola Meksyku w organizacjach międzynarodowych, relacje z USA czy podejście Meksyku wobec wielu istotnych wydarzeń na arenie międzynarodowej, w tym w stosunku do wojny na Ukrainie. Ważnym elementem jest tu również przyjęta strategia w polityce Meksyku budowania „marki narodowej”. Dużą wartość stanowi część poświęcona charakterystyce Indonezji pod kątem tytułowego atrybutu. Doktorantka umiejętnie nakreśliła pozycję Indonezji w regionie z uwzględnieniem kontekstu rywalizacji chińsko-amerykańskiej, jej roli w ASEAN oraz kooperacji z BRICS. Podobnie pozostałe części poświęcone Korei Południowej, Turcji i Australii zostały poddane wartościowej analizie z uwzględnieniem indywidualnego kontekstu politycznego tych państw.

Ostatni rozdział, przy zachowaniu tego samego układu, jak dwa poprzednie odnosi się do atrybutów ideowych. Pokazuje to, że potęga państwa składa się z wielu czynników jakościowych, których nie można poddać kwantyfikacji. Rozdział ten uznaję za bardzo wartościowy merytorycznie i dopełniający całość rozważań. Doktorantka przeprowadzając analizę oparła się na przyjętych determinantach: efektywność polityki wewnętrznej i zagranicznej, zaangażowanie obywateli w życie polityczne, stabilność wewnętrzna lub niestabilność odzwierciedlona m.in. w efektach wyborów, protestach publicznych, strajkach czy zamachach stanu, co kształtuje strategię rozwoju potęgi państw MIKTA (s.172). Każde z państw zostało pod tym kątem scharakteryzowane. Doktorantka uzyskała w ten sposób środowiskowy (polityczno-społeczny) wymiar analizy, która pozwoliła na zrozumienie budowania potęgi średnich mocarstw.

Cennym elementem znajdującym swoje odzwierciedlenie w rozdziałach II-IV, jest krytyczne podejście Autorki do analizowanego problemu. Doktorantka nie idealizuje działań

politycznych i pozycji państw w układzie regionalnym i na arenie międzynarodowej. Podejmuje krytyczny punkt widzenia i wskazuje na liczne trudności polityczno-społeczne tych podmiotów, które wpływają na całokształt ich oceny w kategorii „średniopotęgowości”. Na przykład w przypadku Meksyku, zjawiska takie jak korupcja, aktywność zorganizowanych grup przestępczych, czy ubóstwo społeczne bezpośrednio kontrastują z rolą i znaczeniem w MIKTA. W ten sposób Doktorantka potrafi zachować naturalny obiektywizm oceny. Świadczy to o dojrzałym podejściu badawczym Autorki pracy.

W zakończeniu Doktorantka odniosła się do licznych kwestii prognostycznych, w kontekście przyszłości MIKTA i potencjalnego zacieśniania relacji pomiędzy stronami tego nieformalnego układu. Pokazuje to, że MIKTA jest inspirującym podmiotem do analizy, który ma przed sobą jeszcze wiele potencjalnych obszarów do dalszego rozwoju.

4. Uwagi bibliograficzne i językowe

Bibliografia została sporządzona prawidłowo, z wykorzystaniem głównie źródeł w języku polskim i angielskim. Autorka skorzystała także ze źródeł w języku tureckim.

Język pracy jest poprawny. Rozprawa jest dopracowana pod względem stylistycznym i gramatycznym. Należy tu podkreślić, że w pracy bardzo rzadko zdarzają się tzw. „literówki”, czy błędy językowe.

Konkluzja

W ramach konkluzji pragnę podkreślić, że pomimo moich uwag i sugestii, uważam że przedstawiona do recenzji praca spełnia ustawowe wymogi rozprawy doktorskiej (Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r.) i **wnioskuję o dopuszczenie mgr Natalii Potery do dalszych etapów przewodu doktorskiego**

